

BANK AMALIYOTIDA QIYMAT TURLARI VA BAHOLASH

Turayeva Gulizaxro

Guliston davlat universiteti dotsenti

Saparaliyev Komronbek

Xolbo‘tayev Qahramon

O‘rishboyev Asilbek

O‘rolov Ilhom

Guliston davlat universiteti talabalari

Annotatsiya. Ushbu tezisdan bank amaliyotida qo‘llaniladigan qiymat turlari va ularning iqtisodiy mohiyati yoritilgan. Qiymat turlari – balans qiymati, bozor qiymati, likvidatsion qiymat va garov qiymati kabi asosiy shakllarda tahlil qilinadi. Baholash jarayoni bankning kredit siyosatini, aktivlar boshqaruvini va moliyaviy barqarorligini ta‘minlashdagi ahamiyati bilan bog‘lanadi. Shuningdek, qiymatni aniqlashda qo‘llaniladigan xalqaro standartlar va milliy yondashuvlar tahlil qilingan. Natijada bank faoliyatida qiymatni to‘g‘ri baholash risklarni kamaytirish va foydalilikni oshirishda muhim omil sifatida ko‘rsatilgan.

Kalit so‘zlar: qiymat turlari, baholash, bank amaliyoti, bozor qiymati, garov qiymati, likvidatsion qiymat.

Аннотация. В данной диссертации рассматриваются виды стоимости, используемые в банковской практике, и их экономическая сущность. Анализируются виды стоимости в таких основных формах, как балансовая стоимость, рыночная стоимость, ликвидационная стоимость и стоимость залога. Процесс оценки связан с важностью кредитной политики банка, управления активами и финансовой устойчивости. Также анализируются международные стандарты и национальные подходы, используемые при определении стоимости. В результате корректная оценка стоимости в банковской деятельности показана как важный фактор снижения рисков и повышения прибыльности.

Ключевые слова: виды стоимости, оценка, банковская практика, рыночная стоимость, стоимость залога, ликвидационная стоимость.

Annotation. This thesis covers the types of values used in banking practice and their economic essence. Types of values are analyzed in such basic forms as book value, market value, liquidation value, and collateral value. The valuation process is associated with the importance of the bank's credit policy, asset management, and financial stability. International standards and national approaches used in determining value are also analyzed. As a result, the correct assessment of value in banking activities is shown as an important factor in reducing risks and increasing profitability.

Key words: types of values, valuation, banking practice, market value, collateral value, liquidation value.

KIRISH

Bank tizimi – iqtisodiyotning yuragi hisoblanadi. Chunki moliyaviy oqimlarning asosiy qismi banklar orqali amalga oshiriladi. Shu sababli bank faoliyatida mavjud

aktivlar va majburiyatlarning qiymatini aniq belgilash, ularni baholash va qayta ko‘rib chiqish jarayoni iqtisodiy barqarorlikning ajralmas qismi sanaladi. Har bir bank qaror qabul qilishda — kredit ajratish, investitsiya kiritish, garov obyektlarini qabul qilish, yoki aktivlarni qayta baholashda — qiymat turlarini to‘g‘ri aniqlashi zarur. Qiymat deganda, iqtisodiy ob‘ektning puldagi ifodasi tushuniladi. Bu qiymat turli maqsadlarda turlicha shakllarda namoyon bo‘ladi: balans qiymati, bozor qiymati, garov qiymati, likvidatsion qiymat kabi turlari mavjud. Masalan, balans qiymati aktivlarning buxgalteriya hisobotida aks etgan qiymatini bildirsa, bozor qiymati – real savdo muomalalarida shakllangan qiymatni anglatadi. Garov qiymati esa kredit ta‘minoti sifatida qabul qilinadigan aktivning ishonchli bahosini ko‘rsatadi, likvidatsion qiymat esa aktivni tezda sotish zarur bo‘lgandagi eng kam qiymatni bildiradi.

Baholash jarayoni faqat texnik yoki hisob-kitob masalasi emas — u bankning moliyaviy siyosati, risklarni boshqarish strategiyasi va foydalilik darajasi bilan bevosita bog‘liq. Qiymatni noto‘g‘ri baholash bank uchun kredit riskini oshiradi, balansdagi aktivlar haqiqiy qiymatdan farq qilishi esa moliyaviy hisobotning ishonchliligini kamaytiradi. Shu bois bank amaliyotida baholashning ilmiy asoslari, xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (XMHS) va milliy buxgalteriya me‘yorlariga asoslangan metodologiyalar qo‘llaniladi.

Bugungi kunda raqobat kuchaygan moliya bozorida banklarning muvaffaqiyati ularning aktivlarini qay darajada to‘g‘ri baholay olishi va real qiymat asosida qarorlar qabul qilishi bilan belgilanadi. Shuningdek, qiymat turlarini baholash bank aktivlarining real holatini aks ettirish bilan birga, ularning likvidlik darajasini aniqlash, foydalilik ko‘rsatkichlarini o‘lchash va investitsion qarorlarni qabul qilishda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi. Qiymatni to‘g‘ri aniqlash orqali banklar o‘z kapitalini optimallashtiradi, kredit portfellaridagi risklarni kamaytiradi va moliyaviy natijalarni yanada aniqroq tahlil qiladi.

Baholash jarayonida nafaqat moliyaviy hisobotdagi raqamlar, balki bozor sharoiti, makroiqtisodiy omillar, inflyatsiya darajasi hamda talab va taklif nisbatlari ham hisobga olinadi. Shu sababli, har bir bank o‘zining ichki siyosatiga mos, lekin xalqaro standartlarga asoslangan baholash metodikasiga ega bo‘lishi zarur. Bu yondashuv investorlar, mijozlar va tartibga soluvchi organlar ishonchini oshiradi.

O‘zbekiston bank tizimida ham so‘nggi yillarda aktivlarni baholash va qiymatni aniqlash tizimi bosqichma-bosqich takomillashtirilmoqda. Xususan, xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga o‘tish, bank kapitalining shaffofligini oshirish hamda garov obyektlarini baholashda bozor mexanizmlarini qo‘llash bo‘yicha qator islohotlar amalga oshirilmoqda. Natijada bank amaliyotida qiymat turlarini chuqur o‘rganish, ularni to‘g‘ri

qo'llash va baholash tizimini takomillashtirish mamlakat moliyaviy tizimining barqarorligini ta'minlashda strategik ahamiyat kasb etmoqda.

Bank amaliyotida qiymat turlarini to'g'ri aniqlash va baholash jarayoni moliyaviy boshqaruvning eng muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Qiymatni baholash nafaqat aktiv va majburiyatlarning real holatini ko'rsatadi, balki bankning umumiy risk darajasi, foydalilik darajasi hamda raqobatbardoshligini ham belgilab beradi. Bozor, balans, likvidatsion va garov qiymatlarini o'zaro taqqoslash orqali bank aktivlarining iqtisodiy foydasi, ularning likvidligi va investitsion jozibadorligi tahlil qilinadi. Bugungi kunda xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga asoslangan baholash yondashuvlari bank tizimida shaffoflikni ta'minlab, investorlar va mijozlar ishonchini oshirishda muhim rol o'ynamoqda. Shu bilan birga, milliy iqtisodiyotda sodir bo'layotgan o'zgarishlar, inflyatsiya jarayonlari hamda bozor kon'yunkturasining dinamikasi qiymat turlarini doimiy qayta ko'rib chiqishni talab qiladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, qiymatni to'g'ri baholash bank faoliyatining barqarorligi va samaradorligini oshiradi, moliyaviy natijalarni haqqoniy ifodalash imkonini yaratadi hamda iqtisodiyotda kapital harakatining oqilona boshqarilishini ta'minlaydi. Shu bois, baholash jarayonini takomillashtirish, zamonaviy xalqaro tajribalarni joriy etish va milliy metodikalarni yangilash bank tizimining rivojlanishida strategik ustuvor yo'nalish bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Islomov, Sh. I. Bank ishi. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2021. – 312 b.
2. Xakimov, B. B. Moliyaviy tahlil asoslari. – Toshkent: TDIU nashriyoti, 2020. – 278 b.
3. Mishkin, F. S. The Economics of Money, Banking and Financial Markets. – New York: Pearson, 2022. – 720 p.
4. Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS). – London: IFRS Foundation, 2023.
5. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Bank faoliyatini baholash bo'yicha metodik ko'rsatmalar. – Toshkent, 2022.